HISTORY STUDIES

INTERNATIONAL JOURNAL OF HISTORY

ISSN: 1309 4173 (Online) 1309 - 4688 (Print)

Volume 10 Issue 1, p. 21-31, February 2018

DOI Number: 10.9737/hist.2018.568

1846 Tarihli Kur'a-yı Şer'iyye Usulü'nün Maraş ve Çevresinde Tatbiki

Implementing of Kur'a-yı Şer'iyye Method of Dated 1846 in Maraş and Its Surroundings

Yrd. Doç. Dr. Erhan ALPASLAN

(ORCID: 0000-0001-7251-6733)

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi - Kahramanmaraş

Arş. Gör. Ahmet GÜLENC

(orcid.org/0000-0003-1626-7271)

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi - Kahramanmaraş

Özet: Tanzimat Fermanının ilanıyla birlikte Osmanlı Devleti'nin idarî, siyasi, hukuki ve sosyo-ekonomik yapısında radikal bir değişim başlamış, daha önce uygulamada olan çeşitli kanunlar ve uygulamalar bir tarafa bırakılarak, yeni ve modern bir yapılanmaya gidilmiştir. Fermanda; can, mal ve namus güvenliği, eşitlik, adalet, özel mülkiyet gibi konuların yanında askerlik maddesine de yer verilmiştir. Nitekim 1843'te ordu yeniden düzenlenirken askerlik yaşına gelen kişiler arasından kur'a ile asker alınacağı belirtilmiştir. Bu tarihte yapılan düzenlemeler ile askerlik süreye bağlanmış ve İmparatorluğun yıkılışına kadar sürecektel temel askeri yapı oluşturulmaya başlanmıştır.

Askere almada yeni bir uygulama olan kur'a usulüne 1846 yılında geçilmiştir. Kur'a usulü, orduya asker alımını sağlamada kişisel etkileri bertaraf ederek, daha adil bir karar mekanizmasını uygulamak amacıyla oluşturulmuştu. Böylece haksızlık ve düzensizliğin önü alınmak istenmiştir. Kur'a usulünün uygulanmasında büyük bir hassasiyet gösterilmesine rağmen devletin farklı yerlerinde bir takım toplumsal tepkilerle karşılaşıldığı görülmektedir. Kur'a uygulaması sırasında bir takım kişilerin öncülük ettiği tahrik ve kışkırtmalar neticesinde, bazı yerlerde uygulamaya karşı gelinmiş hatta zaman zaman silahlı çatışmalar da meydana gelmiştir. Maraş'taki kur'a uygulamalarında da bu tür olayların yaşandığı görülmektedir. Makalede esas olarak kur'a usulünün Maraş ve çevresindeki uygulaması konu edinilmiştir. Arşiv belgelerinden istifade edilmek suretiyle bu uygulamanın Maraş'taki yansımaları ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler; Osmanlı Devleti, Tanzimat, Askerlik, Kur'a-yı Şer'iyye, Maraş.

Abstract: Together with the declaration of Edict of Tanzimat, there had been radical changes in the administrative, political, legal and socio-economic structure of the Ottoman State. Various laws and practices that were already in practice were left aside and new structure was sought. Edict of Tanzimat included principles such as life, property and honor security, equality, justice, private property, military service. As a matter of fact, it was stated that the army was reorganized in 1843 and the soldiers would be selected from the people who came to military service with Kur'a method. With the arrangements made on this date, the duration of the military service was abbreviated and the basic military structure started to be formed until the demise of the Ottoman State.

In 1846, Kur'a method was adopted as a new practice in military recruitment. The Kur'a method was created in order to implement a fairer decision-making mechanism by eliminating personal effects in the army's recruitment. Thus, it was desired to take into consideration the injustice and irregularity. Although there was great sensitivity to the practice of the Kur'a method, it appeared that some parts of the state was faced with social reactions. As a result of the provocations of some people during the method of Kur'a, some regions opposed to the practice, sometimes even armed conflicts had come to fruition. The subject of the article is mainly the application of Kur'a method in Maraş and its surroundings. The reflection of this application in Maras is examined by using archive documents.

Keywords: Ottoman State, Tanzimat, Military Service, Kur'a-yı Şer'iyye, Maraş.

Volume 10
Issue 1
February
2018

Giriş:

Osmanlı Devleti kuruluş aşamasında kendisine lazım olan askeri gücü Orta Asya'dan gelip, Anadolu üzerinden Tuna boylarındaki topraklara yerleşmek isteyen göçebe aşiretlerden sağlamakta idi.¹ Bu aşiretlerin muhasara meydanlarında uzun süre kalmamaları veya muhasara meydanlarına geç gelmeleri zaferlerin de geç kazanılmasına sebebiyet vermektedir. Bu nedenle Bursa Kadısı Çandarlı Kara Halil'in önerisiyle düzenli bir ordu kurulması yoluna gidildi ve Orhan Gazi döneminde ilk Osmanlı ordusu olan yaya (piyade) ve müsellemler (atlı) teşkilatları kuruldu.² Fakat yaya ve müsellemler devamlı silahaltında değillerdi. Ayrıca fetihlerin genişlemesiyle birlikte yetersiz de kalmaktaydılar.³ Bu nedenle Osmanlı Devleti, Balkanlar'da fethettiği yerlerdeki gayrimüslim ailelerin çocuklarından beşte bir (pençik) oranında esir alarak, bunları Anadolu'daki Türk ailelerin yanına vermeye başladı. Devşirme oğlanı denilen bu çocuklar Türk aileleri arasında terbiye edilip, İslami kaidelere uygun bir şekilde yetiştirildikten sonra Yeniçeri ocağına alınmaktaydılar. I. Murad devrinde kurulan Yeniçeri ocağı, hükümdarın maiyetinde daimi bir piyade kuvveti idi.⁴

Devletin asıl askeri gücü ise devlete ait toprakların askeri ve idarî amaçla tımar sahiplerine dağıtılmasından elde edilen Tımarlı sipahilerden oluşmaktaydı. XVI. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin siyasi, ekonomik ve sosyal açıdan gelişmesinde Tımar sisteminin rolü büyük idi.⁵ Bu sistemle hem devlete ait topraklar işlenmekte hem de devlet etkin bir süvari birliğine sahip olmaktaydı.⁶ XVI. yüzyılın sonlarına doğru tımar dağıtımında meydana gelen usulsüzlükler askeri ve ekonomik açıdan Osmanlı Devleti'nde bir takım problemlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. XVII. yüzyıldan itibaren ise Tımarlı sipahiler geri hizmetlerde kullanılmaya başlandı.⁷

Tımarlı sipahi sayısındaki azalma Yeniçeri asker sayısının artırılması ile sonuçlandı. Bu durum devlete hem ekonomik açıdan ağır bir yük getirmiş hem de sayıları artan Yeniçerilerin devletin başına bela olmasına neden olmuştur. Ayrıca Avrupa'da askeri alanda sağlanan gelişmeler Osmanlı Devleti'nde de askeri teşkilatın ıslahını zorunlu hale getirmekteydi. XVIII. yüzyılda ordunun ıslahı için bir takım girişimlerde bulunuldu fakat uzun vadeli sonuçlar alınmadı.⁸ III. Selim döneminde kurulan Nizam-ı Cedid ordusunun kendileri için tehlike arz edeceğini anlayan Yeniçeriler, çıkardıkları isyan neticesinde III. Selim'i tahttan indirerek Nizam-ı Cedid ordusunu kapattılar.⁹

XIX. yüzyıla gelindiğinde ise askeri alanda daha kalıcı ıslahatlar yapılmaya başlandı. II. Mahmud döneminde kurulan Sekban-ı Cedid ve Eşkinci Ocakları, 18 Haziran 1826'da Yeniçeri ordusunun kaldırılmasıyla (Vaka-i Hayriye) son buldu, yerine Asâkir-i Mansûre-i

¹ Ömer Lütfi Barkan, "Osmanlı İmparatorluğu'nun Teşekkülü Meselesi", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, C.1 S.2, Ankara 1943 s.352. Ömer Lütfi Barkan, *Kolonizatör Türk Dervişleri*, Hamle Yayınları, İstanbul 1939, s.14.

² Âşık Paşazade, *Osmanoğulları'nın Tarihi*, Çev: Kemal Yavuz-M. A. Yekta Saraç, K Kitaplığı Yayınları, İstanbul 2003, s.98; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.1, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1998, s.120.

³ Mehmet Ali Ünal, *Osmanlı Müesseseleri Tarihi*, Fakülte Kitabevi Yayınları, Isparta 2010, s.66.

⁴ Halil İncalçık, *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)*, Çev: Ruşen Sezer, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2003, s.83-84; Kemal Beydilli, "Yeniçeri", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 43, İstanbul 2013, s.450.

⁵ Fuad Köprülü, *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1991, s.108-109; Halil İncalçık, "Tımar", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 41, İstanbul 2012, s. 168.

⁶ Nicoara Beldiceanu, *Osmanlı Devleti'nde Tımar*, Teorî Yayınları, Ankara 1985, s.1.

⁷ Yusuf Halaçoğlu, *XVI-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2007, s.57-58.

⁸ Abdülkadir Özcan, "Osmanlı Askerî Teşkilatı", *Osmanlı 6 (Teşkilat)*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, s.554; Abdülkadir Özcan, "Osmanlılar (Askerî Teşkilat)", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.33, İstanbul 2007, s.511.

⁹ Kemal Beydilli, "Kabakçı İsyanı", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.24, İstanbul 2001, s. 8.

Muhammediye adıyla modern bir ordu kuruldu.¹⁰ Yeni kurulan orduya zoraki ve programsız bir şekilde asker alınması halkın hoşuna gitmemekteydi. Vilayet ve taşralarda yakalanan gençlerin zorla askere alınması, İstanbul'a sevklerinde uygulanan kötü muameleler ve hayatları boyunca askerlik yapmak mecburiyetinde kalmaları gençlerde vatanseverlik bilincinin oluşmasına engel olmaktadır.¹¹ Bu nedenle Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye ordusunun asker ihtiyacını sağlayacak ve onu destekleyecek nitelikte olan Redif-i Asâkir-i Mansûre ordusu kuruldu. 8 Temmuz 1834 Redif Nizamnamesi yürürlüğe girerek, redif teşkilatının oluşturulacağı yerlerin vali ve mutasarrıflarına haber verildi.¹² Nizamnameye göre sancak ve kazalarda 23-32 yaş aralığındaki gönüllü gençlerden 1400 kişilik redif taburları meydana getirilecekti. Rediflerin masrafları devlet tarafından karşılanacak ve ayda 5 kuruş maaş alacaklardı. Savaş esnasında kullanılacak bu birlikler, yılda 15-20 gün süreyle vilayet merkezlerinde toplatılıp, talimleri kontrol edilecekti.¹³

Tanzimat ve Askerlik

3 Kasım 1839'da Gülhane Hatt-ı Hümayunu'nun (Tanzimat Fermanı) okunması ile başlayan Tanzimat devri, Osmanlı Devleti'nde siyasi, sosyal, ekonomik ve idarî açıdan yeni bir dönemin başlangıcını teşkil etmektedir. Ferman kısaca, devletin dini ve örfî kanunları ihmal etmesinden dolayı yüz elli yıldan beri zayıfladığını, refahın ve iktidarın tekrar elde edilmesi için bütün halkın canını, malını ve ırzını koruyacak yeni kanunlara ihtiyaç duyulduğunu, vergilerin ve askere alma kanunlarının adaletli bir şekilde yeniden ele alınmasını, mahkemelerin herkesin önünde yapılmasını ve bu uygulamalardan din ve mezhep farkı gözetmeksizin bütün halkın yararlanması gerektiğini bildirmektedir.¹⁴

Yeni dönemde askerlikle ilgili düzenlemelere de yer verileceği Gülhane Hatt-ı Hümayunu'nda şu şekilde ifade edilmekteydi:

“... asker mâddesi dahi ber-minvâl-i muharrer mevâdd-ı mühimmeden olarak eğerçi muhâfaza-i vatan için asker vermek ahâlînin farîza-i zimmeti ise de şimdiye kadar cârî olduğu vechile bir memleketin aded-i nüfûs-i mevcûdesine bakılmayarak kiminden rûbe-i tahammûlden ziyâde ve kiminden noksân asker istenilmek hem nizâmsızlığı ve hem zirâ'at ve ticâret mevâdd-ı nâfi'asının ihlâlîni mûcib olduğu misillü askerliğe gelenlerin ilâ-nihâyeti'l-ömr istihdâmları dahi fütûru ve kat'-ı tenâsülü müstelzim olmakda olmasıyla her memleketden lüzumu takdirinde taleb olunacak neferât-ı askeriyye için bazı usûl-i hasene ve dört ve yâhûd beş sene müddet istihdâm zımnında dahi bir tarîk-ı münâvebe vaz' u te'sîs olunması îcâb-ı hâldendir...”¹⁵

Ferman, askere alma konusunda mevcut uygulamaların yanlış olduğunu, bunun da beraberinde düzensizlik ve ekonomik sorunlar getirdiğini ayrıca ömür boyu askerliğin hem askerlerde bıkkınlığa neden olduğunu hem de askerlerin evlenmediklerinden dolayı nüfusun da azaldığına dikkat çekmektedir. Bu olumsuzlukları ortadan kaldırmak için ülke genelinde

¹⁰ Mustafa Nuri Paşa, *Netayic'ül Vukuat*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1992, s. 296.

¹¹ Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, C.V, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1983, s.178; Bilal Eryılmaz, *Tanzimat ve Yönetimde Modernleşme*, İşaret Yayınları, İstanbul 2010, s.107-108.

¹² Musa Çadircı, “Anadolu'da Redif Askeri Teşkilatının Kuruluşu”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C.8, S.14, Ankara 1963, s.66-67.

¹³ Mübahat S. Kütükoğlu, “Sultan II. Mahmud Devri Yedek Ordusu: Redif-i Asâkir-i Mansûre”, *Tarih Enstitüsü Dergisi*, S.12, İstanbul 1981, s.128.

¹⁴ Halil İnalçık, “Tanzimat Nedir?”, *Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, S. 1, Ankara 1941, s.255; Halil İnalçık, “Osmanlı Toplum Yapısının Evrimi”, Çev: Mehmet Özden-Fahri Unan, *Türkiye Günlüğü*, Sy. 11, Ankara 1990, s. 38.

¹⁵ BOA (Başbakanlık Osmanlı Arşivi) *Müezhep Fermanlar(BOA. MFB)*, 48, 3 Kasım 1839 (25.Ş.1255).

adaletli bir şekilde ve ihtiyaca göre 4-5 yıl süreyle askerlik görevinin yerine getirilmesi gerektiğini bildirmekteydi.

“...Tanzîmât-ı askeriyye mâddesi dahi Bâb-ı Seraskerî Dâr-ı Şûrâsı'nda söyleşilüp her bir kânûn karârgâr oldukca ilâ-mâşâ'-Allâhi Te'âlâ düstûru'l-amel tutulmak üzere bâlâ sıhatt-ı hümâyûnumuz ile tasdîk ve tevşîh olunmak için taraf-ı hümâyûnumuza arz olunsun...”¹⁶

Fermana göre askerlik konusundaki düzenlemeler, Bâb-ı Seraskeri (Genel Kurmay Başkanlığı) toplantısında görüşüldükten sonra padişahın onayına sunulacaktı.

Padişah Abdülmecid, Tanzimat'ın ortaya çıkardığı sorunları da göz önünde bulundurarak askerlik ve askere alımlarda yapılacak düzenlemeleri belirlemek için Mabeyn-i Hümayun ve Hassa Müşiri Rıza Paşayı bu işle görevlendirdi. Rıza Paşa Bâb-ı Seraskeri'de düzenlenen ve vezirlerin, ulemanın, askeri komutan ve devlet adamlarının katıldığı meclis-i muvakkat'da yapılan görüşmeler neticesinde alınan kararları Padişah Abdülmecid'e arz etti. Padişahın da alınan kararları onaylaması üzerine 8 Eylül 1843'te Tensikât-ı Cedide-i Askeriyye kanunu yayımlandı.¹⁷ Kanunda askerliğin saltanatın mühim ve büyük işlerinden sayıldığı ve harp sanatı, araç ve gereçlerindeki gelişmelerden duyulan memnuniyet dile getirilmiştir. Fakat askerlik hizmeti ve askere alma konusunda bir yenilenmeye gidilemediğinden yakınılmaktaydı. Memleketin içinde bulunduğu güvenli ortamın yapılacak yenilikler için kaçınılmaz bir fırsat olduğu vurgulanmaktaydı. Kanunda askere alımların adaletli bir şekilde yapılacağı ve askerlik süresinin beş yıl olacağı bildirilmekteydi. Beş yıllık askerliğini tamamlayanlar yedi yıl redif birliklerinde yedek asker olarak kalacak ve yılda bir ay bağlı oldukları liva merkezlerine çağırılıp, bir aylık askeri eğitime tabi tutulacaklardı.¹⁸

Fermanla ilan edilen kanunların hemen uygulanmasına karar verilmişse de nüfus sayımının yapılmaması nedeniyle beş yıllık askerliğini tamamlayan askerlerin yerine yeni asker alınamadı. Bu nedenle meydana gelen eksiklik redif askerleriyle kapatılmaya çalışıldı.¹⁹

1846 Tarihli Kur'a-yı Şer'iyye Usulü ve Maraş'ta Tatbiki

Osmanlı Devleti'nde, Gülhane Hatt-ı Hümayunu'nun (Tanzimat Fermanı) ilanına kadar askeri alanda yapılan düzenlemelerde “ocak” sisteminin dışına çıkılmaması, askerliğin bir vatan hizmeti olmasını engellemekteydi. Bu nedenle fermanla askerliğin önemine değinilmekte ve vatanın korunması için ahalinin askerlik hizmetini yerine getirmesi kutsal bir vazife olarak ifade edilmekteydi. 1843'te çıkarılan kanunda askerlerin silahaltına alınma ve çalıştırılma yollarının akıl ve adalete uygun bir şekilde yapılacağı bildirilmekteydi.²⁰ 1844 yılında terhis olan askerlerin yerine askerlik yaşına gelenler alelacele tespit edildikten sonra kur'a²¹ çektilerle askere alınmışlardır. Böylece kur'a usulü eksiklik ve haksızlıkla da olsa başlamış olmaktadır.

¹⁶ BOA. MFB. 48, 3 Kasım 1839 (25.Ş.1255).

¹⁷ Takvim-i Vekayi, Def'a 258, 15 Eylül 1843 (24.Ş.1259).

¹⁸ Takvim-i Vekayi, Def'a 258, 15 Eylül 1843 (24.Ş.1259); Musa Çadircı, *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2013, s.63.

¹⁹ Faruk Ayın, *Tanzimat Fermanı'nın İlanından Sonra Osmanlı İmparatorluğu'nda Uygulanan Asker Alma Usulleri (1839-1914)*, (Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 1989, s.11.

²⁰ Karal, *age*, s.178-180.

²¹ Terim anlamı olarak Kur'a; Bir topluluk içinden birini seçip belirlemek, mal ve eşya taksim etmek veya şans çekmek için başvuru olan yöntem anlamına gelmektedir. Fakat Osmanlı Devleti'nde Kur'a kelimesi daha çok acemi askerlerin askere alınmalarında çekilen kur'a anlamında kullanılmaktaydı. Osmanlı Devleti'nde “kur'aya girmek” tabiri askerlik çağına gelmek anlamına gelmekteydi. Bkz. G. Weil, “Kur'a”, *İslam Ansiklopedisi*, C.6, MEB Yayınları, İstanbul 1977, s.993; Tefik Fehd, “Kur'a”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C.26, Türkiye Diyanet Vakfı

Kur'a usulünün tatbiki noktasında alınan kararların ayrıntıları açıklanmadığından 1846 yılına kadar bu konudaki çalışmalar devam etti. Aynı yıl kur'a usulü Dâr-ı Şurâ-yı Askeri'de yeniden ele alınarak hazırlanan bir yasa tasarısı ile Meclis-i Valâ-yı Ahkâm-ı Adliye'ye sunuldu. Konu mecliste görüşüldükten sonra padişahın da onayıyla yürürlüğe girdi.²²

11 Ocak 1846'da yürürlüğe giren Kur'a Kanunnamesi; giriş, beş fasıl, altmış üç bend ve bir hatime olmak üzere toplam 44 sayfadan meydana gelmektedir. Kanunda askere alınmada nasıl bir yol izleneceği, askerlik süresi, cezalar, firarilerin durumları, askerlikten muaf olanlar, bedelli askerlik, gönüllü askerlik, kur'a daireleri ve meclislerinin oluşturulması ve bunların işleyişleri gibi konular ayrıntılı bir şekilde yazılmaktaydı.²³

Kur'a kanunnamesinin birinci bendine göre devletin Müslüman tebaası için askerlik çağında bulunanların her yıl yapılacak kur'a çekimlerine katılmaları ve adlarına kur'a isabet edildiği takdirde askerliklerini yerine getirmelerinin zorunlu olduğu belirtilmekteydi. Ayrıca bunun bir vatan borcu olduğu ve ismine kur'a isabet edenlerin şer'an ve örfen asker olmak zorunda oldukları ifade edilmekteydi. Askerlik süresi 5 yıl olacak ve asker toplamada kolaylık sağlanması için Osmanlı Devleti beş ordu bölgesine ayrılacaktı. Askerliğini tamamlayanlar terhis edilecek ve yerlerine 20-25 yaşlarında olanlardan kur'a çekimi yapılarak ihtiyaca göre yeni asker alınacaktı.²⁴

1846 yılında yürürlüğe giren Kur'a-yı Şer'iyye Kanunu Osmanlı Devleti genelinde aynı zamanda uygulanmaya konulamadı. Örneğin Hüdâvendigâr eyaletine bağlı Yenişehir-i Bursa kazası ve köylerinde 8 Ekim 1846'da²⁵ Harput'ta 24 Eylül 1848'de²⁶ Arabistan'da ise 1849'da²⁷ Kur'a-yı Şer'iyye kanunu uygulanmaya başlanmıştır. Bu durumun nedeni ise halkın zorunlu askerlik hizmetine hazır olmaması gelmektedir. Osmanlı Devleti'nin çeşitli yerleşim birimlerinde geçimlerini ziraat ve hayvancılıkla sağlayan bir kesimin aniden askere alınması hiç de kolay olmadı. Bu nedenle ahâlî kur'a memurlarına karşı gelmiş hatta kur'a ya dâhil olanlar da sık sık firar etmişlerdir. Kur'a kanunun on birinci ve on ikinci maddelerinde bu duruma işaret edilmiş, kur'aya katılmayanlar ve firar edenlerin yakalandıkları yerde askere alınacakları ayrıca duruma göre vergi, pranga, hapis veya sürgün ile cezalanacakları belirtilmiştir.²⁸ Tabii bu cezalar askere katılımı arttırmak noktasında yeterli derecede caydırıcı olamadı. Bu nedenle halkın askerliği sevmesi ve benimsemesi için Osmanlı ordusunda görevlendirilen ve tabur imamları denilen din adamları devreye sokularak askerliğin kutsal bir görev olduğu hakkında vaazlar da verilmeye başlandı.²⁹ Ayrıca kur'a kanunun uygulanmasında

Yayınları, İstanbul 2002, s.381; Necdet Sakaoğlu, "Kur'a", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Tarih Sözlüğü*, İletişim Yayınları, İstanbul 1985, s.72.

²² Ayten Can Tunalı, *Tanzimat Döneminde Osmanlı Kara Ordusunda Yapılanma (1839-1876)*, (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara 2003, s.46.

²³ Kur'a usulünün ayrıntılı maddeleri hakkında bkz. Musa Çadırcı, *Tanzimat Sürecinde Türkiye Askerlik*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara 2008, s.70-87.

²⁴ İlhami Yurdakul, "Osmanlı Ordularının Asker İhtiyacının Karşılmasında Yeni Bir Yöntem: Kur'a Sistemi (1839-1914)", *Eskiçağ'dan Modern Çağ'a Ordular (Oluşum, Teşkilat ve İşlev)*, Ed. Feridun M. Emecen, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2008, s.435.

²⁵ Rıdvan Ayaydın, *Osmanlı Devleti'nde Askeri Yükümlülükler ve Muafiyetler (1826- 1914)*, (İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2011, s.38.

²⁶ Ahmet Aksın, "Kur'a-i Şer'iyye Usulü'nün Harput Eyaleti ve Çevresinde Uygulanması", *XIII. Türk Tarih Kongresi*, C.III, Ankara 1999, s.1792.

²⁷ Aydın, *age*, s. 24.

²⁸ Çadırcı, *age*, s. 73; Aydın, *age*, s. 15.

²⁹ Mehmet Beşikçi, Askeri Modernleşme, "Askeri Disiplin ve Din: Düzenli Kitle Orduları Çağında Osmanlı Ordusu'nda Tabur İmamları", *Akademik İncelemeler Dergisi (Journal of AcademicInquiries)* Cilt.11, Sy. 1, Sakarya 2016, s. 17.

görevli yerel ve devlet görevlilerinin adaletsiz bir şekilde davranmaları³⁰, merkezi idareye olan uzaklık, coğrafi şartlar, mevsim şartları ve bazı aşiretlerin kur'a uygulamasına karşı çıkmaları kanunun uygulanmasında karşılaşılan diğer güçlüklerdendir.

Maraş'ta Kur'a-yı Şer'iyyenin uygulanmasına 14 Aralık 1850'de başlanmıştır. Kur'a kanununun yedinci maddesine göre her ordu bölgesinde bulunan yerleşim yerleri, yer ve durumlarına göre gruplandırılarak kur'a dairesi oluşturulacaktı³¹. Böylece kur'a kanunu daha rahat ve düzenli bir şekilde uygulanacaktı. Bu nedenle ilk etapta Maraş'a bağlı yerler altı kola ayrılmıştır. Dördüncü kol olan Elbistan, Efsus, Andırın ve Kars kaymakamlıklarında Kur'a-yı Şer'iyye uygulamaları yapılırken ilk muhalefet olayı da bu kola bağlı Cebel-i Kozan civarında bulunan Sunbas ve Tatarlu nahiyelerinde meydana gelmiştir. Bu yörede etkin bir aşiret olan Kozanoğullarının desteğini alan Sunbas nahiyesi müdürü Mahmut Efendi ve destekçileri kur'ayı uygulamakla görevli Mirliya Mustafa Paşaya karşı gelerek Maraş'tan gelen yolu kapatmışlardır. Bunun üzerine bölgeye asker gönderilmiş, meydana gelen küçük çaplı bir çatışma neticesinde karışıklık çıkarıp yolu kapatanlar bertaraf edilmiştir. Mahmut Efendi Kozan'a kaçmış, destekçileri ise dağıtılarak Kur'a usulü uygulanmaya başlanmıştır.³²

20 Ocak 1851'de Serasker Paşanın gönderdiği tahrirata yazılan cevapta Maraş'ta Kur'a-yı Şer'iyye uygulamasının devam ettiğini görmekteyiz. Bu tahriratta Serasker Paşa, Maraş ve Adana eyaletlerinde Kur'a usulünün uygulaması hakkında bazı araştırmaların yapılarak kendisine bildirilmesini istemektedir.³³ Bunun üzerine 17 Mart 1851'de gerekli araştırmaların yapıldığı ve güz mevsiminde Maraş'ta Kur'a usulünün uygulanmasına devam edileceği kendisine bildirilmiştir.³⁴

Kur'a usulünün uygulanması ile görevlendirilen Adana Valisi 1851 yılının Mart ayında Maraş'a gelmiştir.³⁵ Fakat Adana'daki bazı önemli konular ve evrakların devir işlemleri için kendisi Adana'ya dönmek zorunda kalınca yerine Maraş Kaymakamı İsmail Besim Efendi'yi görevlendirilmiştir.³⁶

Adana Valisi bir yandan Maraş'ta Kur'a usulünün uygulanması ile uğraşırken diğer yandan asayiş bozan ve halkın malını gasp eden aşiretlerle de uğraşmakta idi.³⁷ Gerek aşiretlerin gerekse de bir kısım ahalinin Kur'a usulünün uygulanmasına karşı çıkmaları bölgede asayiş bozmaktaydı. Bu nedenle merkezi otorite biran önce harekete geçerek Halep'te bulunan iki tabur piyade askeri ve bir alay süvari birliği ile iki adet hafif süvari topu ve iki adet dağ topunu Mirliya Mahmut Paşa komutasında Maraş'a göndermiştir. Birliklerin Maraş'a varmaları ve asayişin sağlanmasıyla Kur'a usulünün uygulanmasına tekrardan başlandı.³⁸

22 Temmuz 1851'de Maraş'a bağlı Pazarcık kazasında bulunan Kılıçlı aşiretinden bazı kimseler Kur'a usulünün uygulanmasına karşı gelmişlerdir. Bunun üzerine aşiretin ileri gelenleri ve oba kethüdaları Maraş'a çağrılarak kendilerinden Pazarcık'ta toplanmaları ve Kur'a usulünün uygulanmasına muhalefet etmemeleri istenmiştir. Ancak bazı aşiret liderleri

³⁰ Veysel Şimşek, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Düzenli Ordu için Asker Toplanması: 1826-1853", *Toplumsal Tarih*, Sy.198, İstanbul 2010, s.41.

³¹ Çadirci, *age*, s.72.

³² BOA, *Sadâret Mektubî Kalemi Umum Vilayet Evrakı (A.MKT.UM)*, 77/70-1, 5 Ekim 1851 (09.Z.1267).

³³ BOA, *Sadâret Mühimme Kalemi Evrakı (A.MKT, MHM)*, 29/12, 19 Şubat 1851 (17.R.1267).

³⁴ BOA, *A.MKT, MHM*, 30/28, 17 Mart 1851 (14.CA.1267).

³⁵ BOA, *A.MKT.MHM*, 30/46, 19 Mart 1851 (16.CA.1267).

³⁶ BOA, *Meclis-i Vâlâ Evrakı (MVL)*, 236/60-2, 26 Mart 1851 (23.CA.1267).

³⁷ Maraş'ta Kur'a-yı Şer'iyyenin uygulanması sırasında Tecirli/Tacirli aşiretinin çaldığı 617 baş hayvan ve eşya ellerinden alınarak sahiplerine geri verilmiş ve aşiret kontrol altına alınmıştır. Bkz. BOA, *İrade Dâhiliye (İ. DH)*, 230/13850, 28 Mart 1851 (25.CA.1267).

³⁸ BOA, *Sadâret Mektubî Kalemi Nezaret ve Deva'ir Evrakı (A. MKT.NZD)*, 35/94-2, 2 Haziran 1851 (02.Ş.1267).

yayla mevsimini bahane ederek Pazarcık'ta toplanmanın imkânsız olduğunu dile getirmişlerdir.³⁹

Kur'a-yı Şer'iyye Osmanlı Devleti'nin önem verdiği ve takip ettiği bir uygulama idi. Bu nedenle kur'adan vazgeçilmesi ya da kur'anın ertelenmesi söz konusu olamazdı. Kur'a usulünün uygulanmasında görevli olan memurlara görevlerini harfiyen yerine getirmeleri bildirilmişti. Bunun için gerekli tedbirleri almaları, ellerinden geldiğince ahali ile karşı karşıya gelmemeleri ve ahalinin desteklerini almaları kendilerine tembih edilirdi. Bütün bunlara rağmen kur'ayı uygulamakla görevli memurlara karşı gelenlerin, kanunlar çerçevesinde mahkemeye çıkarılmaları ve ceza almaları bildirilmiştir.⁴⁰

Pazarcık'ta bulunan ve Kur'a usulünün uygulanması ve ertelenmesine neden olanların tespiti ve alınması gereken tedbirleri görüşmek üzere aşiret müdürleri Bilal ve Süleyman Ağalar, baş muhtarlar Beşli Hüseyin ve Levend Bey ile ahalinin ileri gelenlerinden Mustafa Ağa'nın oğlu Ahmed Ağa, Bektaşoğlu Mustafa, Fetununoğlu Mustafa, Köseninoğlu Mehmed, Tilfonunoğlu Davud, Şeyh Ali, Canbekoğlu Süleyman, Kenaninoğulları Levend ve Hacı Beyler, Hüseyinoğlu Yusuf ve Darıcıoğlu Murteza'nın da katılımıyla Maraş'ta bir kur'a meclisi⁴¹ toplanmıştır. Mecliste Mirliva Hüseyin Paşa, Mahmut Paşa ve Mustafa Paşa da hazır bulunmaktaydı. Yapılan görüşmeler neticesinde Kur'a usulünün önemine değinilerek uygulanmasının gerekliliği vurgulanmış, uygulamaya karşı gelen ahalinin de neden karşı geldiklerinin araştırmaları istenmiştir. Ayrıca Kur'a usulünün uygulanması noktasında yaptıkları gecikmelerden dolayı Bilal Ağa, Süleyman Ağa, Baş muhtarlar Beşli Hüseyin ve Levend Beylerin görevlerinden azledilerek sürgüne gönderilmeleri seraskerlik makamına bildirilmiştir.⁴²

Maraş'a bağlı Yenice kale kazasının kur'asını yapmakla görevlendirilen Mirliva Mustafa Paşa, kazaya bağlı mahallelerin kur'asını yapmak üzere yolda giderken kaza ahalisinden bazı kimseler tarafından kendilerine silah atılmıştır. Bunun üzerine yöreye ilave askeri kuvvet gönderilmiş ve kur'aya muhalefet edenler tutuklanarak Maraş'a gönderilmişlerdir. Ayrıca ahaliye karşı çıkmaya devam etmeleri halinde kur'anın zorla uygulanacağı bildirilmiştir.⁴³ Neticede Yenice kale kazasının bütün mahallerinin kur'ası yapılmıştır. Fakat bu kez de kazaya bağlı Çukurhisar nahiyesi ahali kur'aya karşı gelmişlerdir.⁴⁴

5 Mart 1851'de Çukurhisar nahiyesi müdürü Kayışoğlu Veli Ağa'nın tahrik ve kışkırtmaları ile nahiyenin eski muhtarı Kabaninoğlu Mustafa, Nahiyenin ikinci muhtarının kardeşi Mehmet, Çatıroğlu İbrahim, Boz Ömeroğlu Süleyman, Tombul Mehmet ve Kel Seydi'nin de aralarında bulunduğu bir grup nahiye sakini, Kur'a usulünün uygulanmasına muhalefet etmişlerdir.⁴⁵

Çukurhisar ahalisinin kur'aya karşı çıkmaları üzerine Binbaşı Hasan Bey komutasındaki bir askeri birlik nahiyeye doğru yola çıkmıştır. Hasan Bey ve birliği Çukurhisar nahiyesi yakınlarına vardıklarında Kayışoğlu Veli Ağa ve yeğeni Apuş, kendilerine silahla ateş etmişlerdir. Çıkan küçük çaplı çatışmada Binbaşı Hasan Bey'in komutasındaki iki asker şehit

³⁹ BOA, İ. DH, 240/14530-1, 13 Eylül 1851 (17.ZA.1267).

⁴⁰ BOA, İ. DH, 240/14530-1, 13 Eylül 1851 (17.ZA.1267).

⁴¹ Kur'a kanunun sekizinci bendinde her kazada o kazanın zabiti, ordu tarafından görevlendirilen kur'a subayı, mümeyyiz, kâtip, kazanın hâkimi, müftüsü ve kazanın ulema ve ileri gelenlerinden oluşan bir "kur'a meclisi" kurulacaktı.

⁴² BOA, İ. DH, 240/14530-2, 13 Eylül 1851 (17.ZA.1267).

⁴³ BOA, İrade Meclis-i Vala (İ. MVL), 223/7567-2, 6 Kasım 1851 (06.M.1268).

⁴⁴ BOA, İ. MVL, 223/7567-1, 6 Kasım 1851 (06.M.1268).

⁴⁵ BOA, İ. MVL, 223/7567-4, 6 Kasım 1851 (06.M.1268).

olmuş, Veli Ağa'da vefat etmiştir. Çukurhisar'da çıkan olaylar üzerine Maraş Meclisi toplanarak olayla ilgili araştırma yapmak üzere Maraş Meclisi Kâtibi Osman Bey'i Çukurhisar nahiyesine göndermişlerdir.⁴⁶

Adana Valisi de Yenicekele Kazasına bağlı Çukurhisar'da çıkan olaylarla yakından ilgilenmiş ve olaylarla ilgili 15 Mart 1851'de yazdığı tahriratında bilgi istemiştir. Bunun üzerine kendisine, çıkan olaylarda iki askerin şehit olduğu ayrıca nahiye müdürü ve yeğenin de vefat ettiği bildirilerek olayla ilgili tutuklananlar hakkında Meclis-i Vâlâ'dan çıkan karara göre hareket edileceği bildiriliyor.⁴⁷ Olaylar ile ilgili 3 Mart 1851'de Meclis-i Vâlâ'dan gelen karara göre; Çukurhisar'da askerlere ateş eden kişilerin 6 aydan 3 yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılmaları ve Rodos veya Kıbrıs adasına sürgün edilmeleri uygun görülmüştür.⁴⁸

Maraş'a bağlı Gâvurdağı nahiyelerinden Tiye, Ekbaz ve Hacılar nahiyeleri de kur'a muhalefet etmişlerdir. 22 Aralık 1851'de Gavurdağı nahiyelerinin kur'alarını yapmak üzere Şekeroba tarafına bir askeri birlik gönderilmiştir. Arabistan Ordu-yı Hümayunu Müşirinin emri ile Ferik Abdülkerim Paşa Şekeroba'ya gelerek görüşmelerde bulunmuştur. Abdülkerim Paşa daha sonra Aslanlı Çınarı nahiyesine gitmiştir. Aziz Sancağı kaymakamı Mustafa Bey ve Ulaş nahiyesi reisleriyle de görüşmeler yapmıştır. Görüşmeler sonucunda Şekeroba ve Ceceli nahiyelerinin kur'aları yapılmıştır. Karşı çıkan nahiye ve mahallerinin bu tutumlarını sürdürmeleri halinde kur'alarının zorla yapılacağı kendilerine bildirilmiştir.⁴⁹

Sonuç

Askeri temeller üzerine kurulan ve zamanla büyük bir güç haline gelen Osmanlı Devleti'nin, Batı karşısındaki çöküşünün en önemli sebepleri arasında, askeri yapısındaki bozukluklar yer almıştır. Bu yüzden Osmanlı Devleti'nde XVIII. asırdan itibaren başlatılan ıslahat hareketleri de daha çok askeri alanda gerçekleşmiştir. Fakat askeri alanda birçok yeni projeler uygulamaya konulmasına rağmen, Osmanlı Devleti istediği seviyede bir ilerleme ve gelişmeyi sağlayamamıştır. Özellikle askerlik mükellefiyetini tayin ve tespit etmek, askeri yükümlülük müddetini sınırlandırmak, askerlik usulünü sistematik bir nizama bağlamak ve kanunlaştırmak konusunda radikal uygulamalar yapılmamış, dolayısıyla ocak usulünün dışına çıkılamamıştır.

Tanzimat Fermanının ilanıyla birlikte Osmanlı Devleti'nin idarî, hukuki ve sosyal yapısında radikal bir değişim başlamış, böylece daha önce uygulamada olan çeşitli kanunlar ve uygulamalar bir tarafa bırakılıp, devletin hemen hemen her kademesinde yeni bir yapılanmaya gidilmiştir. Bu yeniden yapılanma sürecinde ele alınan önemli konulardan biri de askere alma kanununda yapılan değişikliklerdir. Askerlik hizmetini bir "vatandaşlık görevi" kabul edip, bütün tebaayı askerlikle yükümlü kılmak, askerlik mükellefiyetini bir nizama bağlayıp, kanunlaştırmak fikri Tanzimat'la başlamıştır. Nitekim 1843'te ordu yeniden düzenlenirken askerlik konusu da ele alınmıştır. Kur'a ile asker alınacağı belirtilmiş ancak bunun nasıl olacağı ayrıntılarıyla saptanamamıştı. Bu nedenle askere almada yeni uygulama olan Kur'a usulüne ancak 1846 yılında geçilmiştir.

Kur'a-yı Şer'iyye kanunu Osmanlı Devleti genelinde aynı zamanda uygulanmaya konulmadı. Bu durumun temel nedeni halkın zorunlu askerliğe hazır olmadığıdır. İnsan gücüne dayalı ekonomik ve zirai faaliyetlerin yürütüldüğü bir ortamda kimse çocuklarını askere göndermek istemedi. Ayrıca bölgenin merkeze yakınlığı, coğrafi ve mevsim şartları gibi doğal

⁴⁶ BOA, İ. MVL, 223/7567-3, 6 Kasım 1851 (06.M.1268).

⁴⁷ BOA, İ. MVL, 223/7567-6, 6 Kasım 1851 (06.M.1268).

⁴⁸ BOA, İ. MVL, 223/7567-7,8, 6 Kasım 1851 (06.M.1268).

⁴⁹ BOA, İ. DH, 244/14879-1, 2, 10 Aralık 1851 (15.S.1268).

etkenlerin yanı sıra kur'ayı uygulamakla görevli memurların adaletsiz davranmaları, kırsal bölgelerde önde gelen kimselerin tahrik ve kışkırtmaları ile bazı aşiretlerin uygulamaya karşı çıkmaları kanunun uygulanmasını geciktirmiştir.

Maraş'ta Kur'a-yı Şer'iyyenin uygulanmasına 14 Aralık 1850'de başlanmıştır. Kur'anın daha rahat uygulanabilmesi için Maraş'a bağlı yerler altı kola ayrılmıştır. Uygulamaya karşı ilk tepki ise dördüncü kola bağlı Cebel-i Kozan civarında bulunan Sunbas ve Tatarlu nahiyelerinde meydana gelmiştir. Daha sonra ise Gavurdağı nahiyelerinden Tiyek, Ekbaz ve Hacılar nahiyeleri Kur'a-yı Şer'iyyeye muhalefet etmişlerdir. 15 Temmuz 1851'de Maraş'a bağlı Yenicekele kazası ve bu kazaya bağlı Çukurhisar köyündeki kur'a uygulamasında, bölge halkından bazı kişiler kur'aya karşı gelerek silahlı müdahalede bulunmuşlardır. Yine 22 Temmuz 1851'de Maraş'a bağlı Pazarcık kazasında bulunan Kılıçlı aşireti Kur'a usulünün uygulanmasına karşı gelmişlerdir. Sonuç olarak 1846 yılında kabul edilen Kur'a-yı Şer'iyye kanununun ilk uygulamasına, Maraş ve çevresinde 1850'de başlanmış ve kur'a 1851'in sonlarında tamamlanabilmiştir.

Kaynakça

1. Başbakanlık Osmanlı Arşivi

İrade Dâhiliye

İrade Meclis-i Vala

Müzehhep Fermanlar

Sadaret Mektubi Kalemi Nezaret ve Deva'ir Evrakı

Sadâret Mektubî Kalemi Umum Vilayet Evrakı

Sadaret Mühimme Kalemi Evrakı

Takvim-i Vekayi, Def'a 258, 15 Eylül 1843 (24.Ş.1259)

2. Araştırma Eserler

AKSIN, Ahmet, "Kur'a-i Şer'iyye Usulü'nün Harput Eyaleti ve Çevresinde Uygulanması", *XIII. Türk Tarih Kongresi*, C. III, Ankara 1999, s. 1787-1795.

AŞIK PAŞAZADE, *Osmanoğulları'nın Tarihi*, Çev: Kemal Yavuz- M. A. Yekta Saraç, K Kitaplığı Yayınları, İstanbul 2003.

AYAYDIN, Rıdvan, *Osmanlı Devleti'nde Askeri Yükümlülükler ve Muafiyetler (1826-1914)*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2011.

AYIN, Faruk, *Tanzimat Fermanı'nın İlanından Sonra Osmanlı İmparatorluğu'nda Uygulanan Askeralma Usulleri (1839-1914)*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara 1989.

BARKAN, Ömer Lütfi, "Osmanlı İmparatorluğu'nun Teşekkülü Meselesi", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, C.1, S. 2, Ankara 1943, s. 247-254.

BARKAN, Ömer Lütfi, *Kolonizatör Türk Dervişleri*, Hamle Yayınları, İstanbul 1939.

BELDICEANU, Nicoara, *Osmanlı Devleti'nde Tımar*, Teorî Yayınları, Ankara 1985.

- BEŞİKÇİ, Mehmet, "Askeri Modernleşme, Askeri Disiplin ve Din: Düzenli Kitle Orduları Çağında Osmanlı Ordusu'nda Tabur İmamları", *Akademik İncelemeler Dergisi (Journal of Academic Inquiries)*, Cilt.11, S. 1, Sakarya 2016, s. 1-33.
- BEYDİLLİ, Kemal, "Yeniçeri", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 43, İstanbul, 2013, s. 450-462.
- BEYDİLLİ, Kemal, "Kabakçı İsyanı", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.24, İstanbul 2001, s. 8-9.
- ÇADIRCI, Musa, *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2013.
- ÇADIRCI, Musa, *Tanzimat Sürecinde Türkiye Askerlik*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara 2008.
- ÇADIRCI, Musa, "Anadolu'da Redif Askeri Teşkilatının Kuruluşu", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C.8 S.14, Ankara 1963, s. 63-75.
- ERYILMAZ, Bilal, *Tanzimat ve Yönetimde Modernleşme*, İşaret Yayınları, İstanbul 2010.
- FEHD, Tevfik, "Kur'a", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C.26, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2002, s. 381-382
- HALAÇOĞLU, Yusuf, *XVI-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2007.
- İNALCIK, Halil, "Osmanlı Toplum Yapısının Evrimi", *Türkiye Günlüğü*, Çev: Mehmet Özden-Fahri Unan, S. 11, Ankara 1990, s. 30-41.
- İNALCIK, Halil, "Tanzimat Nedir?", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, S. 1, Ankara 1941, s. 237-263.
- İNALCIK, Halil, "Timar", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 41, İstanbul 2012, s.168-173.
- İNALCIK, Halil, *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)*, Çev: Ruşen Sezer, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2003.
- KARAL, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi*, C. V, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1983.
- KÖPRÜLÜ, Fuad, *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1991.
- KÜTÜKOĞLU, Mübahat S., "Sultan II. Mahmud Devri Yedek Ordusu: Redîf-i Asâkir-i Mansûre", *Tarih Enstitüsü Dergisi*, S.12, İstanbul 1981.
- MUSTAFA NURİ PAŞA, *Netayic'ül Vukuat*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1992.
- ÖZCAN, Abdülkadir, "Osmanlı Askerî Teşkilatı", *Osmanlı 6 (Teşkilat)*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, s. 551-557.
- ÖZCAN, Abdülkadir, "Osmanlılar (Askeri Teşkilat)", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.33, İstanbul 2007, s. 509-512.
- SAKAOĞLU, Necdet, "Kur'a", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Tarih Sözlüğü*, İletişim Yayınları, İstanbul 1985, s.72.

- ŞİMŞEK, Veysel “Osmanlı İmparatorluğu'nda Düzenli Ordu için Asker Toplanması: 1826-1853” *Toplumsal Tarih*, S.198, İstanbul 2010, s. 36-42.
- TUNALI, Ayten Can, *Tanzimat Döneminde Osmanlı Kara Ordusunda Yapılanma (1839 - 1876)*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2003.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, C.1, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Anlara 1998.
- ÜNAL, Mehmet Ali, *Osmanlı Müesseseleri Tarihi*, Fakülte Kitabevi Yayınları, Isparta 2010.
- WEIL, G., “Kur’a”, *İslam Ansiklopedisi*, C.6, MEB Yayınları, İstanbul 1977, s. 992-994.
- YURDAKUL, İlhami, “Osmanlı Ordularının Asker İhtiyacının Karşılmasında Yeni Bir Yöntem: Kur’a Sistemi (1839-1914)”, *Eskiçağ’dan Modern Çağ’a Ordular (Oluşum, Teşkilat ve İşlev)*, Ed; Feridun M. Emecen, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2008, s. 433-442.